Burhanuddin ez-Zernudži

UPUTA UČENIKU NA PUTU STICANJA ZNANJA

priredio: Ashiq Junus

Burhanuddin ez-Zernudži

UPUTA UČENIKU NA PUTU STICANJA ZNANJA

2013. godine

PREDGOVOR

Raduje me da našem čitaocu mogu u prijevodu na naš jezik predstaviti *«Uputu učeniku na putu sticanja znanja»* djelo o vjersko-moralnom vladanju učenika.

Napisao ga je, na arapskom jeziku, Burhanuddin ez-Zernudži, oko 600/1203. godine. Da pristupim prijevodu, ove upute, rukovodilo me je više razloga:

- Djelo je kroz više stotina godina bilo prihva-ćeno u islamskom svijetu, kao udžbenik ili pomoćna literatura predmeta ćudoređa - etike - ahlak.

- Doživilo je više komentara i prijevoda na druge jezike i štampano u Tunisu, Kairu, Istambulu i Kazanu.

- Od osnutka islamsko-prosvjetnih institucija (mekte-ba, medresa, biblioteka, hanikaha) u našim krajevima ovo je djelo prihvaćeno kao udžbenik.

- Mada se njegovim sadržajem koristilo preko 450 godina (npr. od osnutka Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu 1537. do 1948. godine) u svim nižim i višim medresama u BiH, pa i drugim krajevima gdje je bilo ovih škola, djelo nije prevedeno na naš jezik, nego je korišten original, ili turski prijevod uz komentar.

- Obzirom da nema jednog cjelovitog rada o programu, radu, udžbenicima i nastavnom kadru u našim medre-sama za proteklih 5 vijekova, to će prijevod ovog djela pomoći istraživačima vjersko-prosvjetno-kulturnog života muslimana BiH, da bar djelimično steknu uvid u program izučavanja, makar jednog predmeta.

- Djelo je svojim sadržajem, mada ne u cijelosti, i danas aktuelno u vaspitno-obrazovnom procesu mladih, bilo pri vjerskoj pouci u džamijama ili medresama.

- Karakteristično je da sadržaj djela podjednako tretira odgojnu i obrazovnu stranu islamske ličnosti učenika, i priprema ga da kao kompletna ličnost nastupi u životu, radu i pozivu za koji se sprema. Primjetno je da i danas zna doći do raskoraka u ova dva procesa, tako da sve više imamo islamski obrazovanih, ali ne i islamski odgojenih ličnosti.

- Pisac djela nastoji, preko autoritativnih islamskih izvora Kur'ana, hadisa i rada priznatih učenjaka - uleme, humanizirati učenikovu ličnost. Učeniku se stalno ukazuje na važnost emaneta - znanja kog se prihvata, kao i opas-nost i štetu koju može imati, ako taj emanet iznevjeri.

Sarajevo 30. IX 1980. mr. Nijaz Šukrić

U V O D

Hvala Allahu, koji odlikova čovjeka, znanjem i radom, nad svim u svijetu. Neka je mir i spas na Muhammeda, prvaka Arapa i nearapa, na njegov rod i drugove, izvore znanja i mudrosti.

Nakon što zapazih da mnogi koji, tragaju za naukom, ulažu napore a ne dolaze do znanja, zbog čega su lišeni njegovih plodova jer griješe u putevima pristupa i napuštaju njegove uvjete. Želim, i drago mi je, da im objasnim metod učenja, na osnovu onog što sam našao u literaturi i čuo od mojih profesora, naučnika i filozofa. Nadam se da će me se sjetiti dovom oni, koji ovaj metod prihvate iskreno, s nadom za uspjeh i spas na Sudnjem danu.

Nakon traženja Allahove dž.š. pomoći, djelo sam nazvao: *«Ta'limu-l-mute'allim fi tariqi te'allum»* (Uputa učeniku na putu sticanja znanja).

Djelo sam podjelio na poglavlja:

I. Suština znanja, nauke i njihove odlike.

II. Cilj odgoja i obrazovanja.

III. Izbor znanosti, profesora, kolege i odlučnosti u nauci.

IV. Cijenjenje nauke i onih koji se njome bave.

V. Ozbiljan rad, napor i interesovanje.

VI. Početak učenja gradiva, intenzitet i raspored.

VII. Aktivan oslonac «et-tewekul» na Allaha ﷻ.

VIII. Vrijeme sticanja znanja.

IX. Samilost i savjet.

X. Iskorištavanje - mogućnosti.

XI. Pobožnost u vremenu sticanja znanja.

XII. Dobro pamćenje i zaborav.

XIII. O tome šta pospješuje opskrbu (rizq), kao i to šta je ugrožava, šta produžuje život, a šta ga skraćuje.

Nema drugog oslonca do Allaha, na Njega se potpuno oslanjam i Njemu se odazivam.

I POGLAVLJE

Suština znanja i fikha[1] (prava)

Allahov Poslanik, ﷺ, je rekao: ***"Tražiti znanje dužnost je svakog muslimana i muslimanke."*** Znaj da on ovim ne zahtijeva od svakog muslimana i muslimanke traženje bilo kakvog znanja, nego time Poslanik, ﷺ, stavlja u dužnost traženje znanja, koje muslimana čini muslimanom - 'ilmu-l-'hal.- Kaže se da je najbolje svrsishodno znanje i rad na njegovu očuvanju. Zato se i zahtijeva od muslimana da traga za onim znanjem, koje od njega data situacija (hal) zahtijeva.

Na primjer, musliman je dužan obavljati namaz, pa mu nužno postaje da nauči ono što je potrebno za namaz. Isto tako mu je nužno da nauči kako se izvršava vadžib-dužnost, jer sve što je potrebno za pravilno izvršenje farza, postaje farz, kao i sve ono što vodi izvršenju vadžiba, postaje vadžib.

Slično je i sa postom, kao i zekatom, ako musliman ima bogatstva, hadždžom ako ga je dužan obaviti, te trgovinom ako se njome bavi.

Muhammedu b. Hasanu, Allah mu se smilovao, je rečeno: -Zar nećeš napisati djelo o zuhdu (asketizmu)?"; "Napisao sam knjigu o kupoprodaji", reče.

Ovo znači da je asketa-zahid onaj ko se čuva sumnjivog i pokuđenog u trgovini i drugim poslovima i zanimanjima. I svako, ko se bavi nečim sličnim, mora steći znanje o čuvanju od zabranjenog - haram u svemu tome.

Muslimanu je potrebno i znanje o stanjima srca u odnosu na: oslonac i potpuno predanje Allahu, strah - *hašje*, zadovoljstvo - *rida* prema Allahu, jer srce dolazi u sva ta stanja.

---

[1] Fikh, pored značenja islamskog prava, kao discipline, kod islamskih klasika, Imami Gazalije (1111,) i drugih, znači i pravilno razumijevanje vjere. (Primjedba prevodioca).

Ugled koji uživa znanje nije tajna nizakog, jer je ono privilegija čovjeka, pošto sva druga svojstva imaju, pored čovjeka, i druga živa bića. Ta svojstva, osim znanja, su: hrabrost, smjelost, snaga, plemenitost, samilost i dr.

Znanjem je Allah, ﷻ, odlikovao Ãdema, عليه السلام, nad melekima naredavši im da mu sedždu učine. Ustvari, ugled znanja je u tome što je ono put bogobojaznosti (*taqwa)*, pomoću koje se zaslužuje čast kod Allaha, ﷻ, i vječita sreća.

Uči, jer znanje je ukras njegova vlasnika,

Prednost i simbol svega pohvalnog.

Svakim danom koristi i uvečaj znanje i zaplovi u mora koristi.

Shvati i upoznaj fikh, jer je on najbolji vođa ka dobročinstvu, pobožnosti i najravnomjerniji je put.

On je znak i vodič putevima Upute,

On je utvrda koja štiti od svih nesreća,

Jedan pobožan fekih-islamski pravnik,

Opasniji je za šejtana od hiljadu pobožnjaka..

Znanje je nužno i u drugim kategorijama morala (ahlaq), kao što su: čednost, škrtost, kukavičluk, smjelost, oholost, skromnost, poštenje, prekomjernost, bijeda i dr.

Pošto su oholost, škrtost, kukavičluk i rasipništvo haram - zabranjeni, nemoguće ih se je čuvati osim sa znanjem o njima, kao i poznavanjem onog čime im se suprotstavlja. I zato je nužno da svaki čovjek zna.

Cijenjeni imam, šehid Nasiruddin Ebu-l-Kasim je napisao divno djelo o moralu, o kome bi svaki musliman morao voditi računa. Briga o nečemu u što se, ponekad, događa može biti djelimičan farz - dužnost i ako se neko u mjestu pobrine o njegovu ispunjenju, spasti će dužnost s drugih, a ako se niko u mjestu ne zainteresuje za problem svi su saučesnici u grijehu. U tome slučaju halifa-imam je dužan da im naredi da riješe postojeći problem.

Kaže se da ima znanja, koje je nužno za čovjeka u svim prilikama i ono je na stepenu hrane, koja je potrebna svakom. Ima znanja koje je kao lijek koji je potreban ponekad, na primjer dženaze namaz, posjeta bolesnicima i sl. Bavljenje astrologijom (gatanjem po zvijezdama, horoskopom) na stepenu je bolesti i njeno učenje je haram, jer šteti, a nekoristi, pošto je nemoguće izbjeći Allahovo određenje. Svakom muslimanu je neophodno da se sjeća Uzvišenog Allaha u svakom momentu. Da Mu se skrušeno moli, učenjem Kur'ana, sadakom - iskrenim djelom, koje štiti od neprilika (el-belâ).

Vjernik moli Uzvišenog Allaha za oprost i zaštitu, na ovom svijetu (ed-dunjâ) i onom svijetu (el-âhire), od teškoća i bijede, jer Onaj ko je dao dovu, ne zapostavlja odziv na nju. Ako bude određeno da ta tegoba strefi čovjeka, ne može se izbjeći, ali Allah dž.š. je može olakšati tako da mu da strpljenja (sabr), zahvaljujući obraćanju dovom Allahu dž.š.

Bavljenje astronomijom (zvjezdarstvom – *ilmu-n-nudžum*) je dozvoljeno u onoj mjeri, koliko je potrebno čovjeku za orijentaciju prema Kibli (Ka'ba u Mekki) i ustanovljenju vremena namaza.[2]

Što se tiče izučavanja medicinskih znanosti, ono je dozvoljeno, i sam Vjerovjesnik, ﷺ - mir i spas s njim, se liječio. Pripovjeda se da je eš-Šafi'i, Allahova milost s njim, rekao: «Dvije su znanosti bitne:

- znanost fikha, za razumjevanje vjere, i
- medicinska znanost za upoznavanje tijela, i sve drugo je samo dopuna.

---

[2] Ovakav stav prema astronomiji, koja je u klasičnom periodu islamske kulture, zajedno sa ostalim, tada poznatim, prirodnim znanostima, dostigla zavidan nivo, zauzet je u vrijeme opće stagnacije islamskih naroda. Stagnacije koja je bila izazvana objektivnim i subjektivnim teškoćama u koje su ovi narodi zapali tokom XII i XIII stoljeća. Mnoge znanosti i istraživanja doživljavaju deformaciju. Iz njih se želi izvući samo prividna i trenutačna korist. Tako je bilo sa hernijom, fizikom, pa i astronomijom, koja se postepeno pretvara u svoju karikaturu-astrologiju. A to je gatanje i proricanje sudbine i sreće putem zvijezda (horoskop) i sl. Ovo je ljude odvodilo daleko od prave svrhe proučavanja svemira, te izvlačenje pouke i koristi iz tog. Ovo je navelo i pisca, da skrene učeniku pažnju na opasnost od bavljenja astrologijom, a ne astronomijom. (Prim. prev.)

Znanje je objašnjeno na taj način što kroz ovo svojstvo zablista onaj ko se njime bavi. Fikh - razumijevanje vjere je potpuna je poznavanje materije o kojoj je riječ."

Ebu Hanife, Allah mu se smilovao, je rekao: "Fikh je upoznavanje onog što je korisno, a što je štetno za ljudsku dušu!» Zatim je kazao: "Šta je znanje do postupak po njemu, a rad po njemu je napuštanje kratkotrajnog (prolaznog – ovaj svijet) u korist vječnog (trajnog - onaj svijet)».

Potrebno je da čovjek ne zanemari svoju dušu - njene mogućnosti - i da sazna šta joj koristi, a šta šteti, na ovom i onom svijetu. Da duši daje ono što joj koristi i odbije ono što joj šteti kako se ne bi desilo da čovjekov um i znanje budu dokazi protiv njega i uvećavaju mu kaznu. Utičemo se Allahu, od Njegova gnjeva i kazne.

O vrijednosti i odlikama znanja objavljeno je mnogo kur'anskih ajeta, a ima i vjerodostojnih hadisa, koje nećemo iznositi, kako ne bismo odužili s pisanjem.

II POGLAVLJE

Cilj odgoja i obrazovanja

Za onog ko stiče znanje, nužno je da ima dobru nakanu-nijet, u vrijeme naukovanja, jer je nakana osnov svakog posla. U ovom smislu je Allahov Poslanik a.s. rekao: ***»Djela se prosuđuju prema nakani.«***, Ovo je priznati hadis-sahih.

Prenosi se od Poslanika a.s. da je rekao: ***»Koliko se djela zamisli u vidu ovosvjetskih, a sa dobrom namjerom postanu onosvjetska, a koliko je opet poslova koji se urade kao onosvjetska, ali budu zbog loše namjere, obično ovosvjetsko djelo.«***

Onaj ko želi steći znanje treba u tome željeti:

- Allahovo zadovoljstvo (ridâ)
- Onaj svijet (Âhire)
- Otklanjanje neznanja od sebe i drugih-neukih.
- Oživljavanje vjere.
- Opstanak islama, a on je zagarantovan sa znanjem, jer asketizam (zuhd) i bogobojaznost (taqwa) nisu ispravni sa neznanjem (džehl).

Opisujući neke od ovih, cijenjeni učitelj, šeih i imam, Burhanuddin pisac djela *El-Hidaje* (iz fikha) citirao mi je slijedeće stihove:

Velika šteta-fesad je nemoralan učenjak-'alim,
A još veća sramota, je džahil pobožnjak,
Oni su strasna smutnja svijetu,
Koji bilo kog od njih dvojice, u vjeri, slijedi.

Nadalje traženjem znanja treba da ima, onaj ko ga traži, za cilj:

- Zahvalnost na blagodati uma.

- Tjelesnom zdravlju.

Kod sticanja znanja ne bi trebalo imati za namjeru:

- Počasti i priznanja svijeta,
- Pribavljanje, samo, dobara ovog svijeta,
- Naklonost vladara i drugih.

Iz diktata Ebu Hanife, citirao nam je ove stihove, uvaženi profesor, šeih i imam Kavamuddin Hamad b. Ibrahim b. Ismail es-Saffâr el-Ensâri, Allah mu se smilovao:

Ko traži znanje za svijet koji slijedi (el'mi'ad).
Postići će ga zahvaljujući pravom putu (er'rešad).
Ah, kakav gubitak imaju oni, koji ga traže,
za naklonost ljudi.

Od ovog se izuzima samo ako se traži čast i ugled s ciljem da se može raditi više na dobru – (el-ma'ruf) i boriti se protiv zla, te sprovoditi istinu (el-hakk) i pomaganje vjere, a ne radi udovoljenja niskim ličnim prohtjevima. Naravno, i ovo izuzimanje je u granicama dozvoljeno, onoliko koliko je dovoljno da se uspostavi norma borbe za dobro i sprečavanja zla i nedostojnih djela.

Učenik - student treba dobro da razmisli o ovome, jer on znanje stiče sa mnogo truda i žrtve i ne bi trebalo da ga troši samo na ovaj ograničeni, prolazni, a ponekad, i nakaradni svijet.

Stih:

Ovaj svijet-ed'dunja neznatniji je od neznatnog.
A zaljubljenik njegov je poniženiji od poniženog.
Svojom čarolijom svijet ogluhljuje i oslijepljuje,
Zaljubljenici njegovi zbunjeni bez vodiča lutaju.

Stoga ljudi od nauke i znanja (ehlu-l-'ilm) - ne trebaju sebe ponižavati u pohlepi za beskorisnim, čuvati se trebaju onog što u sebi sadrži poniženje za znanje i nosioce mu. Lijepo

je da bude skroman, a skromnost je stanje između ponosa i poniznosti, i da bude čedan. Sve je ovo obrađeno u knjizi o moralu.

Recitovao mi je cijenjeni šeih, imam, profesor, stub islama – Ruknuddin - poznat kao el-Muhtar, svoje stihove:

Skromnost je svojstvo bogobojaznog,
S njim se on kod Uzvišenog uzdiže,
Jedno od čuda je da neznalica-džâhil ne zna
Stanje svoje; je li sretan ili nesretan, i
Kako će okončati život i dušu svoju,
Na dan kad se povija onaj koji nisko pada i onaj ko se uzdiže,
Uzvišenost je svojstvo samo našeg Gospodara,
Kloni je se i budi bogobojazan.

Ebu Hanife je (rekao svojim drugovima: «Uvećajte vaše ahmedije i široko krojite rukave». Ovo je rekao, kako se znanje i njegovi nosioci ne bi omalovažavali.

Onaj koji traži znanje trebao bi nabavit knjigu «Kitabu-l-vesijje» (Knjiga savjeta), koju je napisao Ebu Hanife, Jusufu b. Halidu es-Simtiji, neka je Allahova milost na njega, kad se je ovaj vraćao svojoj porodici. Knjigu može naći onaj ko je potraži, jer onaj ko se trudi i traži taj i nađe.

Naš profesor, šejh, prvak imama, Ali b. Ebi Bekr, Allah mu blagoslovio plemenitu dušu, naredio mi je da prepišem ovu knjigu, po povratku u moj kraj, što sam i učinio.

Nužno je da, ovu knjigu, pri ophođenju sa svijetom, imaju i muderris (profesor) i muftija.

III POGLAVLJE

Izbor znanosti, profesora, kolege i odlučnost u nauci

Potrebno je da učenik - student izabere iz svake znanosti ono najbolje, što mu je potrebno za stvari vjere u datoj situaciji - hal, kao i potrebe koje iziskuje vrijeme. U ovome će znanje o Božijoj jednoći ('ilmu-t-tewhid) imati prednosti. Ta znanost pomaže spoznaji Allaha dž.š., uz dokaze, koji govore o Njegovom postojanju.

Onaj čiji je iman obično oponašanje i nije zasnovan na ličnom uvjerenju, makar kod nas i bio ispravan, ipak je pogrešan ako je bez argumenata. U izboru znanosti treba dati prednosti tradicionalnim znanostima, više nego novim.

Rekli su: držite se drevnih znanosti, a čuvajte se novotarija. Izbjegavajte prazne diskusije koje su se pojavile nakon što izumriješe velikani uleme. Ova prazna naklapanja - džedel udaljuju učenika od znanosti fikha, učine da prokocka život, prouzrokuju grubosti i neprijateljstva, a to je znak Sudnjeg dana i nestajanja znanosti i pravog razumijevanja vjere - fikh. Ovako je navedeno u hadisu.

Što se tiče izbora profesora, učenik - student treba da pronađe učena, pobožna i starijeg profesora, kao što je to uradio Ebu Hanife. On je nakon dubokog razmišljanja, našao Hamad b. Sulejmana, Allah mu se smilovao. Za njega je Ebu Hanife rekao: «Vidio sam da je dostojanstven šejh - profesor, milosrdan i strpljiv, te sam ostao kod njega». Rekao je i ovo, Allah mu se smilovao: «Čuo sam jednog mudraca iz Semerkanda da kaže: 'Jedan učenik me je konsultovao o traženju znanja. Zbog nauke je bio odlučio da ode u Buharu. Ovako se treba dogovarati u svemu, jer je i Allah dž.š. naredio svom Poslaniku dogovor - mušaveru, u nekim problemima: «***I dogovaraj se s njima***'...». Mada od njega nije bilo oštroumnijeg ipak mu je naređeno savjetovanje. Božiji Poslanik, a.s. je

konsultovao svoje drugove - ashabe skoro u svim stvarima, pa čak i u nekim pitanjima domaćinstva.

Ali b. Ebu Talib, Allah ga oplemenio, reče: «Ne propada čovjek koji se savjetuje».

Rečeno je:

"Postoji kompletan, polovičan i bezvrijedan čovjek.

- Kompletan čovjek je onaj koji ima svoje ispravno mišljenje i savjetuje se s drugima.
- Polovičan čovjek je onaj, koji ima ispravno mišljenje ali se ne konsultuje, ili to čini bez vlastitog stava.
- Onaj koji nema ni svog mišljenja, a niti se savjetuje je niko i ništa."

Džafer es-Sadik, Allah bio zadovoljan njime, je rekao es-Sevriji: »Savjetuj se u životu s onima koji se Allaha boje«.

Traženje i izbor znanosti je od najvažnijih i najtežih pitanja, radi čega je savjetovanje važno i nužno.

Pomenuti mudrac - es-Semerkandi - je rekao svom učeniku: «Ako odeš u Buharu, ne žuri se pri izboru profesora, kod kog ćeš slušati. Ostani dva mjeseca, dok dobro ne razmisliš i izabereš profesora. Jer, ako odeš kod jednog i počneš slušati predavanja, možda ti se ne svidi i napustiš ga, pa odeš drugom, pa ti ni tu ne bude naukovanje blago-slovljeno. Da ti se to ne bi desilo razmišljaj dva mjeseca o izboru profesora i savjetuj se. Neće ti biti potrebno tada da ga napustiš i ostaviš, nego ćeš ostati i naukovanje kod njega će ti biti blagoslovljeno. Tada ćeš se svojim zna-njem obilno okoristiti. Znaj da je strpljenje i ustrajnost velika osobina u svim stvarima.»

Svako stremi i kreće se ka savršenstvu, ali je malo ljudi koji ustraju na tom putu. Kaže se da je hrabrost, strpljivost u momentu teškoće. Učenik treba biti ustrajan i strpljiv sa profesorom i s knjigom, da ga ne ostave manjkavim. Ne treba da prelazi s jedne na drugu naučnu disciplinu, dok jednu ne

usavrši. Nije pohvaljeno da napušta, mijenja i seli se iz jednog mjesta u drugo bez potrebe, jer se tada zbrkaju stvari, preokupira um, izgubi vrijeme, a i zamjeri se profesoru.

Onaj ko traži znanje treba se suzdržavati od raznih prohtjeva. U tom smislu pjesnik reče:

Strast je sama po sebi poniženje
Žrtva svake strasti je predmet poniženja.

Na učeniku je da se strpi u teškoćama i nezgodama, jer je rečeno da riznice želja vode preko mnogih teškoća.

Naišao sam na ove stihove, za njih se kaže da su Ali b. Ebi Taliba, Allah bio zadovoljan s njim:

"Znanje ćeš postići, samo, sa šest stvari,
na koje ću ti jasno ukazati;
Oštroumnost, žudnja, izdržljivost, dostatnost (onoliko koliko je dovoljno za život),
Uputa profesora i dosta vremena."

Za druga je potrebno izabrati čovjeka radina, pobožna i zdrave prirode, a čuvati se od lijenčine, besposličara, brbljivca, pokvarenjaka i smutljivca.

Stihovi:

Ne pitaj o čovjeku nego mu pogledaj druga,
Jer drug druga slijedi.
Ako je zao brzo ga napusti,
A ako je dobar druži se s njim, bićeš upućen.

Citirao sam i stihove:

Ne učestvuj sa lijenčinom u njegovom stanju,
Koliko je dobrih iskvarilo se s porokom drugog.
Zaraza glupog brzo pređe na pametnog,
Kao žiška koja se stavi u pepeo i ugasi se.

Vjerovjesnik je rekao: ***«Svako rođenče rodi se u prirodi islama, a roditelji ga pojevreje, pokrste ili učine vatropoklonikom.»*** (Hadis)

Jedna perzijska mudrost glasi:

Zao čovjek je opasniji od zmije
Tako mi Allaha, utočišta svega,
Jer te vodi džehenemu,
A dobar drug te vodi džennetu.

U ovom smislu je rečeno:

Budeš li tražio znanje i učene,
Ili pitao prisutnog za otsutnog,
Cijeni zemlju po onom kako je zovu,
A druga uvažavaj po njegovu drugu.

IV POGLAVLJE

Cijenjenje nauke i onih koji se njome bave

Znaj da onaj koji traga za znanjem postiže cilj sa cijenjenjem znanja i znanih te poštivanjem i uvažavanjem profesora.

Rečeno je da niko ko je postigao znanje nije to uspio bez poštovanja. A razlog neuspjeha nekih je u napuštanju ovog poštovanja. Dalje je rečeno: «Poštivanje je bolje od poslušnosti.» Zna se da čovjek ne postaje nevjernikom grijehom, nego nevjerstvo ispoljava držanjem samog grijeha olahkim i nepoštivanjem Allaha!

Poštivanjem znanja poštuje se i učitelj.

Ali b. Ebi Talib, Allah ga oplemenio, je rekao: «Ko me nauči ma i jednom slovu, učinio me je robom, kog, ako hoće, može prodati, osloboditi ili trajno zadržati».

U vezi sa ovim citiram stihove:

Nalazim da je najveće pravo, pravo učitelja,
Čuvanje ovog prava je najveća dužnost svakog muslimana.
Bilo bi pravo da mu se iz poštovanja pokloni,
Za obuku samo jednog slova - harfa hiljadu dirhema.
Zaista onaj ko te nauči jednom slovu, potrebnom u vjeri, je tvoj otac u vjeri.

Sediduddin eš-Širazi, naš uvaženi profesor i imam, Allah mu se smilovao, kaže da su rekli naši učitelji: "Ko hoće da mu dijete - sin bude znan treba paziti fekihe strance, častiti ih, gostiti, poštivati i nečim nagraditi. Ako mu sin ne postane učen biće mu unuk."

U poštivanje i cijenjenje učitelja spada da:

- učenik ne ide ispred učitelja,
- ne sjeda na njegovo mjesto,
- ne počinje govoriti bez njegove dozvole,
- ne govori previše u njegovu prisustvu osim sa dozvolom,
- ne pita ga u momentu umora,
- cijeni njegovo vrijeme,
- ne kuca na vrata nego strpljivo čeka dok učitelj izađe.

Ovako postupajući steći će učiteljevu naklonost i izbjeći prijekor. Učitelja treba podržavati, osim u neposlušnosti prema Allahu, jer je, kazano da: «Nema poslušnosti stvorenju, ako je ovaj neposlušan Stvoritelju».

U poštivanje učitelja spada i cijenjenje njegove djece i prijatelja. Naš uvaženi profesor, pisac *el-Hidaje*, Burhanudin, pričao nam je: "Da je jedan od velikih imama Buhare, u vrijeme dok bi predavao, ponekad, ustajao s mjesta. Upitali su ga zašto to čini. Rekao je: 'Dijete mog profesora igra se s djecom na ulici, i ponekad dođe do vrata džamije. Kad ga vidim, ustanem iz poštovanja prema mom profesoru'."

Kadija, imam Fahrudin el-Arsabendi, bio je na čelu uleme Merva, vladar tog mjesta ga je neobično cijenio. Pričao je da je na položaj kadije došao služeći profesora. Bio sam na usluzi mom profesoru, kadiji i imamu Ebu Jezid ed-Debusiji, 30 godina. Za to vrijeme sam mu spremao hranu, a od nje nisam ništa jeo.

Uvaženi imam, šejh, sunce imama, El-Hulvani, Allah mu se smilovao, otišao je iz Buhare nakon što mu se nešto dogodilo. Nastanio se je u jednom selu. Učenici su ga posjećivali. Izuzev šejh, imam, kadi Ebu Bekr ez' Zemendjevija, Uzvišeni Allah mu se smilovao. Kad ga je sreo profesor ga upita: «Zašto me nisi posjetio?» Bio sam zauzet. Pomogao sam majci, odgovorio mu je. Na to mu profesor reče: «Bićeš podaren životom, ali ne i uspjehom u nastavi.» Tako se i dogodilo. Veći dio života Ebu Bekr, je proveo na selu.

Ko uvrijedi svog profesora biće lišen beričeta - blagoslova znanja.

Stih:

Oba i učitelj i ljekar,
Neće ti biti naklonjeni, ako ih ne cijeniš,
Trpi svoju bolest, ako joj podcjeniš liječnika,
A zadovolji se svojim neznanjem ako se zavadiš s učiteljem.

Priča se da je halifa Harun er-Rešid poslao svog sina el-Asmeiji da ga podučava nauci i lijepom ponašanju. Jednog dana, halifa je vidio da mu sin poljeva vodu na nogu el-Asmeije, dok je uzimao abdest. Zbog ovog je ukorio el-Asmeiju i rekao mu: «Poslao sam ti sina da ga naučiš i lijepo vaspitaš. Zašto mu nisi naredio, da s jednom rukom poljeva vodu, a s drugom da ti pere nogu.»

Uz poštivanje učitelja cijeni se i knjiga. Učenik ne treba uzeti knjigu a da nije potpuno čist.

Pripovijeda se da je, šejh, imam, šemsu-l-eime, Hulvani, Allah mu se smilovao rekao: «Ovo znanje sam postigao uz poštivanje - nauke. Papir sam uzimao samo kada sam potpuno čist - s abdestom». Šejh, imam, šemsu-l-eime, Serhasi, Allah mu se smilovao, imao je problema sa stomakom. Noću bi mnogo čitao. Za jednu noć znao je uzeti po sedamnaest puta abdest, jer nikada nije prilazio knjizi bez abdesta. Ovo je činio zbog toga, što je znanje nur - svijetlo, a i abdest je nur kojim svijetlo znanje postoje još jače.

U dužno poštovanje knjige – el-kitab je i to da se ne pruži ni noga prema njoj. Knjige tefsira - komentara Kur'ana, iz poštovanja, treba stavljati iznad drugih knjiga. Nije lijepo na knjigu stavljati nešto drugo.

Naš profesor šejhu-l-islam Burhanuddin, Uzvišeni Allah mu se smilovao, pričao je od nekog šejha, da je jedan fekih - pravnik stavio pisaći papir i tintarnicu na knjigu, pa mu je ovaj na perzijskom rekao: «jalov si».

Naš profesor, kadija, uvaženi imam, poznat kao Kadihân, Alah mu se smilovao, je rekao: «Ako s tim postupkom nije imao namjeru omalovažavanja, to nije nešto, ali je bolje da izbjegava tako činiti». U dužno poštovanje prema knjizi spada i usavršavanje pisanja. Ne treba pisati zbijeno i sitno da bi ostao prostor za komentar, osim u nuždi. Vidjevši pisara da usitnjava slova Ebu Hanife, Uzvišeni Allah mu se smilovao, upita: «Zašto usitnjavaš rukopis? Dok živiš kajačeš se, a kad umreš bićeš grđen.» što znači ako ostariš i vid ti oslabi, kajaćeš se zbog toga.

Priča se da je rekao šejh, imam Nedžmuddin Serhesi: "Pokajali smo se za sve što smo sitno napisali, skraćivali i ono što nismo poredili - kolocionirali."

Knjigu treba rezati u četvrtastom obliku. Ovako je činio i Ebu Hanife. Ovaj način je lakši za dizanje, slaganje i čitanje. U knjizi ne bi trebalo biti crvenila, koje je izum filozofa. Ranije generacije muslimana - selef nije upotrebljavala crveno mastilo, a i među našim profesorima je bilo onih koji to nisu voljeli.

U uvažavanje nauke spada i cijenjenje:

- kolege u struci,
- i onog od koga se nešto uči.

Laskanje je pokuđeno svojstvo osim u traženju nauke. Učenik može polaskati profesoru ili kolegama s ciljem da se okoristi njihovim znanjem.

Kad je u pitanju znanje i mudrost učenik treba da ih sluša i prima s poštovanjem i respektom, makar da o nekom pitanju - meseli, ili riječi više puta čuje isto.

Kaže se čije poštovanje nekog naučnog problema i hiljaditog puta ne bude jednako respektu prvog puta, ne spada u znanstvenike – ehlu-l-'ilm.

Učenik ne bi trebao sam da izabire struku nego treba da to prepusti profesoru, jer profesor ima više ličnog iskustva, a

zna i šta najbolje odgovara prirodi svakog učenika.

Uvaženi imam, šejh, profesor Burhanuddin veli: «Nekad su učenici - studenti povjeravali stvar svog obrazovanja, svojim profesorima i postizali su željene ciljeve i namjere. Sada oni to sami čine i ne ostvaruju željene rezultate u nauci i znanju». Pričao je da je Muhammed b. Ismail el-Buhari, Uzvišeni Allah mu se smilovao, počeo učiti iz knjige o namazu, pred Muhammed el-Hasanom, Allah mu se smilovao pa mu je ovaj rekao: «Idi i studiraj nauku hadisa». Primijetio je da ova nauka više odgovara Buharinoj prirodi. Započeo je studije hadisa i u tom znanju postao prvi među muhadisima.

Nepotrebno je da učenik, za vijeme nastave, sjedi blizu profesora, nego je lijepo da između njih, iz poštovanja, bude udaljenost jednog luka.

Učenik se treba čuvati lošeg morala - ahlaka, jer je loš ahlak duhovni pas. Allahov Poslanik, a.s., je rekao da meleci ne ulaze u kuću u kojoj je pas i slika. Čovjek uči preko meleka.

Pitanje lošeg morala je obrađeno u knjizi o moralu – *Kitabu-l-ahlaq*. Ovo naše djelo nije obavezno da objašnjava moral pogotovo na onaj dio koji se odnosi na oholost - tekebbur. Sa ohološću se ne postiže znanje.

Rečeno je:

Znanje je u sukobu sa oholim mladićem,
Kao što je poplava u borbi sa uzdignutim mjestom.

Također se kaže:

Sa srećom, ne s trudom, postiže se svaka čast,
A da li je slava bez truda prava čast.
Koliko je robova došlo na položaj slobodnog,
A koliko je slobodnih palo na stepen roba.

V POGLAVLJE

Ozbiljan rad, napor i interesovanje

Onome ko traži znanje nužni su:

- ozbiljnost,
- upornost,
- i permanentan rad.

Na ovo Uzvišeni Allah ukazuje u Kur'anu riječima: *"**One koji se, u ime Nas trude uputićemo našim stazama.**"* i *"**Allah je uistinu sa onima koji čine dobro.**"*

Kaže se: "Ko nešto traži i trudi se naći će, a ko kuca dokuca." Rečeno je: "Prema uloženom trudu postići ćeš i cilj. Za sticanje znanja i razumijevanja vjere - fikh potreban je trud trojice: Učenika, oca mu, ako je živ i profesora."

Stihove imami eš-Šafie mi je citirao šejh, imam, profesor Sediduddin eš-Širazi, Uzvišeni Allah mu se smilovao:

Svakog čovjeka trud približi udaljenom.
A rad otvori svaka zatvorena vrata.

Među Allahovim stvorenjima najveću pažnju zavrjeđuje čovjek: Ambiciozan i onaj ko je izložen teškoćama života. Kao dokaz određenja - kada i Njegove mudrosti su:

Nevolje pametnog i udoban život glupog.
Onaj kome je data pamet, uskraćeno mu je bogatstvo,
A dvije suprotnosti se potpuno isključuju.

Od drugog citiram ove stihove:

Želio si postati učen i takmičiti se u tome.
Bez napora to je besmislica
Ni sticanje bogatstva - mâl nije bez teškoće,
Koju treba podnijeti, pa kako se znanje može steći bez toga.

Ebu Tajjib el-Mutenebbi, reče:

Ne vidim kod svijeta veće mane
Od nedostatka ljudi koji mogu, do kraja, nešto usavršiti.

Potrebno je da učenik bdije i noćima, kao što to i pjesnik veli:

Prema uloženom trudu, slijedi i napredovanje,
Ko traga za slavom, taj probdije noći.
Postigni nešto, u životu, pa onda mirno spavaj noću,
Ko traži bisere, zaroni duboko u more.
Čast i slava stiču se naporom i odlučnošću,
A snaga i čvrstina je i u bdijenju noću,
Ko cilja na slavu bez truda,
Život gubi u traženju praznog.
Gospodaru moj, ostavih san noćima,
Da postignem zadovoljstvo Tvoje, Gospodaru svega,
Pomozi mi u sticanju znanja i
Učini da postignem najviši cilj.

Neko reče:

Upotrijebi noć kao devu - jahalicu,
Stići ćeš s njom do cilja.

U ovome cilju i pisac ovog djela, sroči ove stihove:

Ko želi da ostvari svoje sve želje,
Nek noć svoju učini devom, da bi ih stigao.
Smanji hranu, da bi noću mogao bditi,
Ako hoćeš, prijatelju moj, postići savršenstvo.

Rečeno je: "Ko sebe navikne na bdijenje noću, obveseli srce danju. Onaj ko želi znanje mora biti ustrajan, u učenju i ponavljanju, na početku i kraju noći. Blagoslovljeno je vrijeme između akšama i jacije, kao i zore."

O ovome su izrečeni i stihovi:

Učeniče, budi pobožan,
Čuvaj se pretjeranog spavanja i jela,
Budi ustrajan u učenju i ne prekidaj ga,
Jer znanje se stiče neprestanim učenjem;
Iskoristi dane mladosti i njenu svježinu.

Također je rečeno:

Po uloženom trudu, postiže se ono što se želi,
Ko želi želju ostvariti, noću ustaje,
Dane mladosti iskoristi,
Jer mladost ne traje vječno!

Ipak, ne treba pretjerivati i opterećivati se, jer psiha čovjeka može oslabiti i dovesti do prekida s radom. Mora se imati blagosti koja je u svemu dobro svojstvo. Muhammed a.s. je rekao: ***"Uistinu je, ova vjera, čvrsta i prilazite joj blago. Svojoj duši nemoj omrznuti ibadet Uzvišenog Allaha, jer čovjek tada niti predaje zemlju, niti jahalicu sačuva."*** Nadalje Allahov Poslanik, neka je mir i spas s njim, je rekao: ***"Duša ti je jahalica, pa budi milostiv prema njoj."***

Onaj ko traži znanje treba imati i dosta ambicije u nauci, jer čovjek leti krilima svojih ambicija, kao što ptica leti svojim krilima.

Pjesnik Ebu Tajjib el-Mutenebi kaže:

Prema snazi odlučnih se ostvaruju i ciljevi,
A u stepenu plemenitog dolaze i plemenitosti,
U oku malodušnosti i sitne stvari se uvećaju,
A u oku odlučnog i velike brige postaju sitne.

Za postizanje željenih ciljeva, bitan je uporan rad i velika odlučnost. Na primjer, ko ima ambicije može, napamet naučiti brojne knjige. Muhammed b. Hasan, Allah mu se smilovao, s tim je udružio rad i odlučnost. I naučit će ih sve ili pola.

Ali, ako čovjek ima veliku ambiciju, a nema upornosti u radu, ili radi bez volje, ima samo polovičan uspjeh u nauci.

Cijenjeni profesor, šejh Radiuddin en-Nejsaburi, Allah mu se smilovao, u svojoj knjizi *«Odlike morala»*, spominje da se Zulkarnejn (Aleksandar Veliki), kad je pošao u osvajanje Istoka i Zapada, savjetovao sa mudracima o tome i rekao im: «Zašto da putujem za ovako mali dio posjeda, jer ovaj svijet je mali. Prolazan je i vlast na njemu je nešto beznačajno i ne pobuđuje velike ambicije». Mudri mu odgovoriše: «Putuj da bi stekao dobit ovog i onog svijeta». «E to je već bolje», odgovori im Zulkarnejn.

Allahov Poslanik, a.s., je rekao: ***«Zaista Uzvišeni Allah voli stvari i djela visoke vrijednosti, a ne voli bezvrijedno u njima.»***

Rečeno je:

Obuzdaj svoju želju, i ne žuri s njom,

Jer, štap ti nije okaljan za vječnost.

Ebu Hanife reče Ebu Jusufu, Allah im se obojici smilovao: bio si zaostao, pa te je spasila upornost u radu. Čuvaj se ljenosti. Ona je velika nesreća i bolest.

Šejh, imam Ebu Nasr es-Safari el-Anasari, Allah mu se smilovao, je molio:

O dušo moja, ne kloni pred radom,

Na dobru, pravdi i ne odgađaj dobročinstvo,

Jer, svakome radniku na dobru se zavidi,

Svaka nesreća i zlo je pri ljenčini.

U ovome smislu sam i ja napisao stihove:

Dušo moja, kani se ljenosti i odgađanja rada,

Ako nećeš, ostani u poniženju,

Ne vidim da sreća daje ljenčinama.

Išta drugo do kajanje i promašene želje.

Neko je rekao:

Koliko srama, nemoći i kajanja,
Čovjeku se izrodi iz ljenosti,
Ne budi lijen u ispitivanju sumnjivog,
U onom što si naučio, ili posumnjao.

Rezultat ljenosti je i nerazmišljanje o odlikama i vrijednostima znanja. Razmišljajući o vrijednosti znanja učenik - student, treba da se trudi da ga radom što više stekne. Rezultati znanja ostaju, dok bogatstvo prolazi.

Emiru-l-mu'minin Ali b. Ebi Talib, Allah ga oplemenio, je rekao:

Zadovoljni smo podjelom Moćnog,
Nama znanja, a neprijatelju blago,
Zaista blago brzo nestane,
A znanje ostaje vječno.

Korisnim znanjem se stiče dobar glas, koji ostaje i poslije smrti njegova nosioca, a to je vječiti život.

Cijenjeni imam, šejh Hasan b. Ali el-Marginani nam je citirao ove stihove:

Neznalice su mrtvi i prije prave smrti,
Učeni su živi, iako su davno pomrli.

Šeihu-l-islam Burhanudin spjevao je nešto slično:

U neznanju je smrt njegovih vlasnika, prije prave smrti,
A tijela su im rake, prije grobova na groblju,
Ako je čovjek, koji ne živi u znanju, mrtav,
Onda on nema ni proživljenja, na Dan proživljenja.

U ovom smislu su i ovi stihovi:

Prijatelj nauke i poslije smrti vječito živi.
Makar da su mu, pod zemljom, i kosti istruhle,

Neznalica je mrtav makar i hodao po zemlji,
Ubraja se u žive, ali je davno izgubljen.

Neko je rekao:

Znanje je život srca, i domogni ga se.
Neznanje je smrt srca, pa ga izbjegavaj.

Šeih, profesor Burhanuddin, Allah mu se smilovao citirao nam je ovo:

Ako je znanje na čelu svih odlika,
Onda je sve iza njega u povorci.
Znanom se ugled, stalno, uvećava,
A neznalica, nakon smrti, pada u prah zaborava.
Daleko su oni, što ih moć vlasti i sile,
Ometa da postignu ugled koji daje znanje.

Poslušajte, o nauci ću vam reći još nešto:

Nemoćan sam spomenuti sve odlike znanja,
Ono je nur-svijetlo, koje čuva od slijepila,
Neznalica je u vječitom mraku,
Znanje je vrh brda, koje pruža zaštitu ko mu pribjegne,
I na njemu omrkne siguran od nesreće.
Znanje te spašava, dok je svijet u nemiru,
U njega se uzdaj i kad je duša na ispustu.
Čovjek se njime zauzima, za onog ko ode kao griješnik,
U najniži dio vatre, što je kobna posljedica.
Ko znanje traži i želi, ispunit će mnoge želje,
A ko ga stekne ostvario je sve ciljeve.
O pameti! Ono je visok položaj,
Ako znanje dobiješ, neka ti, izmicanje položaja, bude nevažno.
Ako te maši ovaj svijet i blagodati njegovih ljepota,
Zažmiri, jer znaj da je znanje najbolji dar.

Nekima sam citirao ove stihove:

Ako se učen pohvali znanjem,
Hvala znanjem fikha-vjere je najprije.
Koliko mirisa miri, ali ni jedan nije kao misk.
Koliko ptica leti, ali ni jedna nije kao soko.

Citirao sam također:

Razumjevanje vjere-fikh je najvrijednije što sabireš,
Ko se bavi naukom, nije još izučio sve vrijednosti.
Pametnu je dovoljno poziva i podsticaja,
Ka sticanju blagodati: fikha, znanja i razuma.

Dešava se da ljenost nastane iz prevelike sluzi i vlage u tijelu. One se smanjuju uzimanjem manje količine hrane. Kaže se da se sedamdeset vjerovjesnika složilo u tome da zaboravljanje dolazi od veće količine sluzi (balgam) u tijelu, koju stvara pretjerano uzimanje vode, kao rezultat unošenja veće količine hrane. Suh hljeb dokida sluz. Isto čine i grožđice, ako se uzimaju na gladan stomak. Ne treba ih pretjerano uzimati jer i one izazivaju žeđ i traže vodu, što uvećava, kasnije, sluz.

Upotreba misvaka (četkica za zube od drveta «arak») smanjuje sluz-pljuvačku, pomaže pamćenju i rječitosti. Njegova upotreba je i svijetli sunnet, čime se uvećava i nagrada prilikom klanjanja namaza i učenja Kur'ana. Kihanje također smanjuje pluvačku i tečnost.

Način da se smanji prekomjerno uzimanje hrane jeste u razmišljanju o: koristi manjeg jela, dobrog zdravlja, skromnosti i nesebičnosti.

Rečeno je:

Sramota je, i to prava sramota,
Da je čovjek nesretan, zbog prejedanja.

Prenosi se da je Pejgamber a.s. rekao: ***Uzvišeni Allah prezire trojicu, iako čine grijeh: izjelicu, škrtca i oholog.***

Nužno je da čovjek razmišlja o štetnosti pretjerivanja u jelu, koja izaziva razna oboljenja i krutost naravi.

Davno je rečeno: "Pretrpan stomak odnosi oštroumnost."

Priča se da je Galinius rekao: "Nar (šipak) je sav koristan, a riba nije, ali je i malo ribe korisnije od mnogo šipka."

U pretjeranom uzimanju jela ima i materijalne štete. Kako je ono, znači potpuno šteta, to zaslužuje i kaznu na drugom svijetu. Izjelica je, inače, nepoželjan kod ljudi.

Način da se suzbije pretjeranost u jelu je, da se uzme manje, ali ukusnije i kaloričnije hrane. Pristup jelu sa većim apetitom je dozvoljen jedino s dobrom namjerom, a to je: da se bude jak pri postu, namazu i težim poslovima.

VI POGLAVLJE

Početak učenja - studiranja, intenzitet i raspored

Naš profesor, šeihu-l-islam Burhanuddin, Uzvišeni Allah mu se smilovao, započinjao bi svoja predavanja srijedom. Ovaj postupak bi dokazivao hadisom, po kom je Allahov Poslanik a.s. rekao *«da ništa nije početo srijedom, a da nije - s uspjehom – završeno»*. Ovako je radio i Ebu Hanife, Allah mu se smilovao. Ovaj hadis je prenosio od svog profesora cijenjenog imama Kavamuddina Ahmed b. Abdu-r-Rešida, Svevišnji Allah mu se smilovao, čuo sam, od onog ko je pouzdan, da je šejh Ebu Jusuf el-Hamadani, Allah mu se smilovao, svaki dobar posao otpočinjao srijedom, jer je srijeda dan kad je Allah stvorio nur - svijetlo. To je dan blagoslova za vjernike mu'mine.

Ebu Hanife prenosi od kadije, imama Omer b. imam Ebu Bekr ez-Zernedžije, a ovaj od svojih učitelja (eš-šujuh), Uzvišeni Allah im se smilovao, da su rekli: "Gradivo za početnika, obimom, treba biti toliko, da ga on može lahko savladati, uz dvostruko ponavljanje. Gradivo se može povećavati, svaki dan, kraćim saopštenjem. Ako se blago i postepeno izlaže, moguće je i duže lekcije savladati uz dvostruko ponavljanje."

Ukoliko se, u početku, neko gradivo oduži, treba ga ponoviti, i više puta (10), makar se i završilo, jer će se tako učenik navići na ponavljanje i utvrđivanje pređenog gradiva. Kaže se: Lekcija vrijedi jedno slovo, a ponavljanje hiljadu. Lekciju treba započeti s onim, što je najbliže učenikovu shvatanju. Šejh, profesor Šerefuddin el-Ukajli, Uzvišeni Allah mu se smilovao, reče: "Naši učitelji su ispravno postupali u ovome. Oni su početniku izabirali kratko i jednostavno štivo, koje je bilo razumljivo, lahko za savladati, upotrebljivo i daleko od dosade."

Jako je korisno da učenik, nakon što je savladao i ponovio gradivo to i pismeno rezimira. Nije dobro da učenik bilježi ono što ne razumije, jer mu to umanjuje oštroumnost i odnosi inteligenciju. Ovim gubi i na vremenu. Potrebno je da učenik nastoji shvatiti gradivo koje mu profesor izlaže, kroz razmišljanje i pronicljivost. Ovome pomaže i češće ponavljaje, zu razmišljanje.

Davno je rečeno: "Upamtiti dva slova-harfa, bolje je nego preslušati dva tovara (knjiga), a shvatiti dva harfa, korisnije je nego napamet naučiti dva tovara (knjiga).

Ulijeni li se učenik i ne trudi li se da shvati i razmišlja jednom pa drugi put, pređe li mu to u naviku, poslije ne poima ni običan govor.

Ovako nešto učenik ne smije sebi dozvoliti, nego treba biti uporan u radu. Uz ovo treba se obraćati Uzvišenom Allahu molbom i poslušnošću. On se odaziva onom ko ga moli, i ne iznevjerava nadu onog ko Ga iskreno traži.

Cijenjeni imam, šejh Kavamuddin Hammad b. Ibrahim b. Ismail es-Saffar, Uzvišeni Allah mu se smilovao, citirao nam je stihove kadije el-Halil b. Ahmeda es-Sendžarije o ovome.

Služi nauci uslugom korisnika,
Ustraj u učenju pohvalnim radom.
Ne naučiš li što napamet, ponovi ga,
I sve to dobro utvrdi,
Pribilježi to da mu se možeš navratiti,
I lijepo ga naučiti.
Kad budeš siguran, da te nije mašilo,
Požuri poslije njega novom - gradivu,
Ponavljaj ono što si prešao, savladat ćeš i novo
Podučavaj ljude znanju, da bi živio.
I ne budi daleko od pametnih.
Skrivaš li znanje, zaboravljen ćeš biti,

Izgledat ćeš neznalica ili glupak.
Na Sudnjem danu vatrom ćeš zauzdan biti,
I izgorjeti u ognju živom.

Onaj ko traži znanje, treba ulaziti u razgovor, pa i diskusiju, s tim da nastoji biti pravičan. Ovo će činiti polahko i promišljeno, čuvajući se da ne pada ili izaziva srdžbu, gnjev ili nered. Cilj dogovaranja, razgovora, diskusije i podsjeta je da se dođe do onoga što je istina i tačno-sevab. Ovo se, jedino, postiže sa osjećanjem pravednosti, mirno i razumno, a ne prepirkom i ljutnjom. Dakle, svrha je doći do istine, a ne prisila i bacanje sagovornika (protivnika) na koljena. Ukoliko sagovornik nije od onih kojima je cilj doći do istine - tačnog, onda je sa takvim dozvoljena izvjesna taktičnost i varka.

Muhamed b. Jahja, Uzvišeni Allah mu se smilovao, kad bi mu bilo postavljeno neko složeno i nejasno pitanje, na koje ne bi imao odmah gotov odgovor, rekao bi: "Ovo što pitaš je važno. Ja ću o njemu razmisliti, jer nad svakim pametnim ima pametniji."

Korist diskusije i razmjena mišljenja je veća od običnog ponavljanja, jer u njima, baš, ima ponavljanja. Rečeno je: sat diskusije, bolji je od mjeseca ponavljanja, ako se ona vodi sa diskutantom čiste namjere.

Čuvaj se diskusije i razgovora sa tvrdoglavim, nezdrave prirode, jer su ovo svojstva koja potkradaju ahlak-moral, koji teži približavanju i međusobnom uticanju.

U slijedećim stihovima, koje spominje Halil b. Ahmed ima dosta pouke:

Svojstveno je znanju, da onome ko ga služi,
Učini sav svijet njegovim slugama.

Onaj ko traži znanje treba stalno da razmišlja, čak i o nekim sitnicama u nauci i da se privikne na to. Detalji se promišljanjem jedino i mogu dokučiti, zato se i kaže: «Razmisli, shvatit ćeš». Treba promisliti prije nego se nešto kaže, tako da riječi budu poput strelica.

Govor treba pravilno usmjeriti, tako da pogodi cilj.

U dijelu o usuli fikhu (osnovi islamskog prava) je osnovno pravilo da fekih-pravnik – koji vodi raspravu, svoje riječi bazira na dubokom razmišljanju.

Rečeno je da je vrhunac pameti govor koji je promišljen i argumentovan.

Neko je rekao:

Savjetujem ti da u govoru imaš u vidu pet stvari, ako si milostiv i poslušan prema oporučitelju,

Ne zanemari: povod razgovora, njegovo vrijeme, mjesto, način i dužinu.

Da bi nešto naučio, učenik treba koristiti svako vrijeme, priliku i osobu. Allahov Poslanik, a.s., je rekao: ***"Mudrost je izgubljena stvar mu'mina, gdje god je nađe, uzme je."***

Rečeno je:

Uzmi ono što je jasno i čisto,

A ostavi mutno i sumnjivo.

Čuo sam cijenjenog imama, šejh Fahruddina el-Kašanija, Uzvišeni Allah mu se smilovao, gdje priča: "Služavka Ebu Jusufa je bila, docnije, u službi Muhammeda, Allah se obojici smilovao. Jednog dana je upitao: 'Jesi li upamtila nešto iz fikha, dok si bila kod Ebu Jusufa?' 'Ne!', odgovorila je, - osim što sam čula da ponavlja ovo: 'Dio cjeline je otpao'." Ovo je Muhammed zapamtio od nje. Bilo je to pitanje koje ga je, odavno mučilo, pa je pomoću riječi, koje je čuo od služavke riješio problem. Muhammed je, tada, uvidio da se u nauci može okoristiti od svakog.

Na pitanje, kako je došao do znanja, Ebu Jusuf je rekao: "Nisam se ustručavao da se, u nauci, okoristim od bilo koga, niti sam u njoj škrtario."

Ibni Abbasa, Uzvišeni Allah im se smilovao, su pitali: Čime si došao do znanja? Jezikom pitalicom i srcem punim

razuma, odgovorio je. Talib (onaj ko traži znanja), je i nazvan tako, zbog pitanja, kog često ponavlja: «Šta je prije rečeno, o ovom pitanju?»

Sam Ebu Hanife postao je glasovit fekih (pravnik), mnogim istraživanjima i razmišljanjima, dok je kao bezzâz (trgovac svilom), radio u svom dućanu. Ovim saznajemo da sticanje znanja - fikh, može ići uporedo sa sticanjem zarade za život. Ovako je i Ebu Hafs, u isto vrijeme privrjeđivao i učio.

Ako onaj ko traži znanje, istovremeno mora i privrjeđivati, da bi zaradom izdržavao porodicu i druge, neka radi i uči, a ne da ljenstvuje i napusti dalje obrazovanje.

Tjelesno i umno zdrav čovjek, nema opravdanja za napuštanje učenja i obrazovanja. Ne može biti siromašniji, više, nego je to bio Ebu Jusuf, Allah mu se smilovao, koga neimaština nije omela od nauke. Lijep li je imetak, kod dobra čovjeka, kad se troši na putu nauke.

Neki učenjak je upitan: S čim si postigao svoje znanje? Odgovorio je: "Sa bogatstvom svoga oca, koji je pomogao učene im ljude. Njegovo dobročinstvo je proisteklo iz zahvalnosti prema Allahu, na razumu i znanju, pa je On dao da se uvećaju."

Ebu Hanife kaže: "Znanje i nauku sam sa zahvalom sticao. Kad god bih nešto shvatio, uspio u fikhu i mudrosti, rekao sam, hvala Uzvišenom Allahu, On mi je znanje uvećao."

Ovako treba, svako ko traži znanje, da je zahvalan Allahu, jezikom i svim svojim bićem, moralno i materijalno. Da je čvrsto uvjeren da mu znanje i uspjeh dolazi od Uzvišenog Allaha. Od Njega traži uputu, s molbom i pokornošću, a On je taj koji vodi, pravim putem, onog ko mu se pod vodstvom stavi.

Ljudi istine, Ehlu-s-Sunne ve-l-džema'a (Sljedbenici Sunneta), tražili su pravu istinu od Allaha Istinitog, pa ih je On uputio i očuvao zablude i lutanja.

Zabludjeli su umišljeni. Oni traže istinu i uputu od nemoćna stvorenja a to je pamet (el-aql), koja je svojim poimanjem ograničena i ne poima sve, kao što ni oko ne vidi sve. Takvi su nemoćni da pojme. Lutaju i druge zavode.

Allahov Poslanik, a.s., je rekao: ***"Ko upozna sebe, spoznao je i svog Gospodara!"***

Kad čovjek uoči svoju nemoć, spoznat će Alahovu svemoć i neće se samo na sebe i svoju pamet oslanjati. Oslonoc će tražiti i u Allahu dž.š. moleći Ga da mu otkrije put istine. Ko Mu se iskreno preda On mu je dovoljan. Povest će ga pravim putem - tariki mustekim.

Ko je bogat nek ne škrtari i nek se Allahu dž.š. utiče od škrtosti. Vjerovjesnik a.s. je rekao: ***"Nema veće bolesti od škrtosti."*** Otac cijenjenog imama, šejh el-Halevanija je bio siromašan. Prodavao je ulicom slatkiše. Davao bi ih i fekihima i govorio: "Molite za mog sina." Uz beričet njegove darežljivosti, iskrene vjere i pobožnosti, sin mu je postigao čast i ugled u nauci.

Na učeniku je da sebi nabavlja i kupuje knjige i da radi na njihovu umnožavanju, pomažući tako nauku i prosvjetu.

Muhammed b. Hasan je bio veoma bogat. Imao je čak tri stotine radnika - pomagača. Na putu sticanja znanja je sve potrošio, tako da mu nije ostalo ni vrijednije odijelo. Vidjevši ga tako, u pohabanoj odjeći, Ebu Jusuf mu je poslao lijepo odijelo, ali ga Muhammed nije primio. Rekao je: "Vama je dato brzo - na ovom, a mene čeka - na onom svijetu." Možda ga nije htio primiti, mada je primanje hedije-poklona sunnet, zbog toga što je u tome vidio poniženje za sebe. Allahov Poslanik a.s. je rekao: ***"Mu'min - vjernik, ne treba sebe ponižavati."***

Priča se da je šeih Fahru-l-islam el-Arsabendi, Uzvišeni Allah mu se smilovao, pobrao kore lubenice, bačene na jedno prazno mjesto, oprao ih i pojeo. Neka služavka ga je vidjela gdje to radi i obavijestila je svog gospodara. Ovaj ga je pozvao da ga nahrani, ali je šejh to odbio.

Onaj ko traži znanje i nauku treba ovako biti visoka ponosa i da ne hlepi za imetkom drugih.

Allahov Poslanik a.s. reče: ***"Čuvaj se pohlepe, jer je ona gotovo siromaštvo."***

Učenik ne treba škrtariti, nego trošiti na sebe, a i drugim pomoći. Vjerovjesnik a.s. je rekao: ***"Svi ljudi su u siromaštvu, iz straha od siromaštva."***

Nekad su ljudi prvo naučavali neki zanat, pa se onda bavili naukom, tako da ne bi hlepili za imetkom drugih. Jedna mudrost glasi: "Ko traži imetak svijeta, osiromašit će."

Nemaran i pohlepan 'alim (učenjak), ne drži do časti znanja, niti govori istinu. Radi svega ovoga Allahov Poslanik a.s. se utjecao Allahu dž.š. i molio: ***"Bože utječem Ti se od pohlepe, koja približava sramoti."*** Stoga pravi mu'min ne traži ni od koga do od Uzvišenog Allaha i ne strahuje ni od koga osim Njega, a to pokazuje ne prelazeći granice Njegova zakona - šeri'ata.

Ko iz straha, od nekog, griješi prema Uzvišenom Allahu, znači da se, osim Allaha, plaši drugog. Prava molba Allahu je od onoga ko ne griješi Njemu iz straha od obična stvorenja, pazi na šeriatske propise, ne krši ih i boji se samo Boga dž.š.

Učenik treba odrediti sebi tačan obim gradiva za ponavljanje, jer mu ono neće leći u srce, dok ne bude u potrebnoj mjeri. Ono što pomaže učeniku, da bolje upamti i nauči gradivo, je da:

- jučerašnje gradivo ponovi pet puta,
- prekjučerašnje četiri puta,
- lekciju prije ovoga tri puta, a prije ove dva puta,
- a prije ove jedan put.

Ne treba se navikavati ponavljanju u sebi, jer i učenje i ponavljanje moraju biti intenzivni i poletni, što ne znači da trebaju biti preglasni. Sredina je najbolja.

Priča se da je Ebu Jusuf, veoma marljivo, radio fikh sa kolegama. Zet bi mu se čudio i govorio: "Poznato mi je da gladuje već pet dana, pa i pored toga žustro raspravlja."

Ne bi smjelo doći do kolebanja kod učenika, jer ono može biti fatalno.

Naš profesor, šeih Burhanuddin, Allah mu se smilovao, govorio je: Pretekao sam moje drugove s tim što u studiju (učenju) nisam zapao u nedoumicu niti sam se pokolebao.

Pričao je i za šejh el-Isbidžabija da je ovaj, zbog nekih promjena na vlasti, poremetio i prekinuo studije punih dvanaest godina. Poslije ovoga je, s jednim svojim kolegom iz dana u dan, dvanaest godina, vodio naučne rasprave-disputacije (el-munazara).

Na koncu, kolega mu je postao šeihu il'islam šafi'iskog mezheba, kome je i on pripadao.

Naš profesor, kadija i imam Kadihan je govorio: "Onaj ko želi postati pravnik (feqih), trebao bi bar jedno fikhsko djelo znati napamet i ponavljati ga, što bi mu olakšalo da pamti ono što čuje iz fikha."

VII POGLAVLJE

Aktivan oslonac na Allaha, ﷻ - (et-tewekkul)

Onaj ko traži znanje treba biti čvrsta oslonca u Allaha dž.š. i da se ne opterećuje brigom o ospkrbi (rizq).

Ebu Hanife prenosi od Abdullah b. Hasana ez-Zubejdija, druga Allahova Poslanika, ﷺ, da je Poslanik, ﷺ, rekao: ***"Ko se uputi u razumijevanje Allahove vjere, On ga sačuva brige i opskrbi ga odakle se i ne nada."***

Čije srce bude zaokupljeno, samo brigom o pribavljanju hrane i odjeće, malo će naći vremena, da nešto uradi na ostvarenju i postizanju većih moralnih i drugih ideala.

Nekome je rečeno:

Kani se traganja za moralnim vrlinama,

Sjedi, jer ti se brineš jedino za hranu i odjeću.

Neki čovjek reče Mensuru el-Halladžu da ga savjetuje. Ovaj mu reče:

Pripremi dušu svoju i zaposli je dobrim,

Ako ti nju ne uposliš, ona će tebe

svojim prohtjevima zaposliti.

Nužno je da svako, svoju dušu zaposli radom na dobru, da ga ona ne bi zaokupila svojim prohtjevima. Pametan ne pridaje važnosti stvari ovoga svijeta, jer briga i tuga ne koriste niti sprejčavaju nesreću.

One štete srcu, umu i tijelu. On posvećuje pažnju dobrim djelima (hasenat) i brine o onome svijetu (ahiretu), jer tu je korist.

U riječi Allahova Poslanika, ﷺ, spadaju i ove: ***"Ima među grijesima takvih, koji se jedino iskupljuju brigom za životni opstanak."***

Onaj ko traži znanje, treba da u granicama svojih mogućnosti smanjuje svoje ovosvjetske veze. Ovo je razlog da su mnogi učenjaci izabirali samoću. Na putu sticanja znanja mora biti spreman da podnese napor i teškoće putovanja.

Musa, عليه السلام, je rekao o putovanju zbog znanja, ovo: *"Na ovom našem putu iskusismo teškoću."* Ovim je htio istaći to da put do nauke nije lahak i bez napora. Ovaj napor je pribraniji od borbe.

Nagrada u ovome je prema podnijetim teškoćama i mukama. Ko se strpi u svemu tome, taj će uočiti prednosti slasti znanja, nad osatlim ovosvjetskim uživanjima. Muhammed b. Hasan, koji je mnoge noći probdio, kad bi riješio neko pitanje u nauci, zadovoljan bi uzviknuo:

"Kako su kraljevski sinovi daleko od ovih uživanja."

Učenik se ne bi trebao, za vrijeme sticanja znanja, opterećivati nečim drugim do naukom. Nek ne izbjegava i bavljenje fikhom. Muhammed b. Hasan, Uzvišeni Allah mu se smilovao, je rekao: "Naša struka - fikh, zahtjeva neprekidan rad, «od bešike do groba», ko je napusti samo jedan sat, vrijeme ga pregazi za toliko."

U vrijeme kad je Ebu Jusuf bio na samrtnoj postelji, posjetio ga je jedan fekih-pravnik. Skoro na izdisaju Ebu Jusuf ga upita? «Je li bolje bacati kamenčiće na Mini u vrijeme obreda hadždža jašući ili pješice?» Ovaj nije znao pravog odgovora, pa mu je Ebu Jusuf rekao - pješice.

Ovako treba svaki 'alim - učenjak, biti stalno prisutan i raditi u nauci kojom se bavi. Tad će osjetiti pravu slast znanja. Govori se da je neko usnio Muhammed b. Hasana nakon njegove smrti, i upitao ga: «Kakav si bio u trenutku smrti? Bio sam zauzet rješavanjem pitanja iskupa roba, pa nisam osjetio momenta izlaska duše.»

Priča se da je Muhammed b. Hasan rekao: "Na koncu svog života, bio sam toliko zauzet pitanjima iskupa roba da se nisam pripremio za ovaj dah - smrti." Ovo je rekao iz skromnosti.

VIII POGLAVLJE

Vrijeme sticanja znanja

Rečeno je: "Vrijeme učenja je od kolijevke do groba." Hasan b. Zijad - učenik Ebu Hanife, počeo je sa izučavanjem fikha u poodmaklim godinama života (80?). Nije na vrijeme legao - zbog izučavanja - četrdeset godina. Nakon toga je još četrdeset godina davao fetve - pravna mišljenja.

Najbolja starosna dob za sticanje nauke je početak mladosti, a najpogodnije vrijeme učenja je zora i vrijeme između akšama i jacije. Učenik - student treba racionalno da koristi vrijeme. Kad mu dosadi učenje jedne znanosti, nek pređe na drugu. Kad bi Ibn Abbasu, Allah im se smilovao, dosadio rad na apologetici (kelamu) - rekao bi: "Dajte mi divan pjesmama."

Muhammed b. Hasan je malo spavao noću. Kod sebe je stavljao deftere (sveske), kad bi mu čitanje jedne sveske dosadilo, prelazio je na drugu. Pored sebe je ostavljao vodu i njome ostranjivao san. Običavao je reči: "San dolazi od toplote, radi toga ga treba otklanjati vodom."

IX POGLAVLJE

Samilost i savjet

Učen čovjek treba biti milostiv i sklon pružanju savjeta, a ne zavidan. Zavidnost mu šteti, a ne koristi. Šejhu-l-islam Burhanudin je rekao: "Kažu da učiteljev sin postaje učen, zbog toga, što učitelj (muallim), želi da mu učenici budu upućeni u znanosti Kur'ana, te bereketom (blagoslovom) svog čvrstog uvjerenja i samilosti (rahmet) prema učenicima sin mu postaje učen."

Pripovjeda se da je imam Sadr Stariji, odredio vrijeme preslušavanja određenog gradiva svojim sinovima: Husa-muddinu (Sadr šehid) i Se'idu Tadžuddinu, kasno pred podne, poslije preslušavanja svih drugih učenika. Oni su mu se potužili riječima: "Raspoloženje nam je loše tad, a i dosadno nam bude." Otac im je odgovarao: "Stranci i sinovi uglednika mi dolaze iz udaljenih mjesta, pa im moram dati prednost u učenju." Tako su mu sinovi, zu bereket njegove samilosti, svojim znanjem fikha, nadmašili mnoge fekihe u zemlji.

Da ne bi gubio dragocijeno vrijeme, nije lijepo da se učenik svađa i sukobljava ni sa kim.

Rečeno je: "Dobročinitelju je nagrada njegovo dobro, a lošem je dovoljno njegovo zlo."

Uvaženi šejh, imam i alim Ruknuddin Muhammed b. Ebu Bekr, poznat kao Imamzade, muftija, Allah mu se smilovao, kaže da mu je Havadže Jusuf el-Hamadani citirao ovaj stih:

Pusti čovjeka i ne kažnjavaj ga za zlo,

Dovoljno mu je ono u čemu je i ono što je učinio.

Rečeno je: "Ko hoće protivnika pobjediti, nek se sjeti ovih stihova:

Ako želiš svog protivnika uniziti,

Ubiti ga tugom i sažeći brigom,

Vini se u visine i uvećaj znanje,
Jer onaj ko uvećava znanje,
Zavidniku mu se jad povećava.

Kaže se: "Nastoj se svojim poslovima pozabaviti, a ne satiranjem protivnika, jer ako udovoljiš svojim potrebama obezbijeđena ti je pobjeda, nad protivnikom.

Čuvaj se neprijateljstva prema drugom, jer će te ono osramotiti i odnijeti dragocijeno vrijeme. Budi spreman na podnošenje, naročito onog, što dolazi od neuračunljivih osoba - ludih.

Isa (Isus) b. Merjem, عليه السلام, je rekao: "Podnesite jednu neugodnost od glupaka, da bi ste izbjegli drugih deset."

Nekim sam citirao:

Isprobah ljude, s vremena na vrijeme,
I pri njima, ne nađoh ništa drugo, do varke i obmane,
Ne vidjeh ozbiljnije i opasnije stvari,
Više nego li je međusobno neprijateljstvo ljudi,
Isprobah gorčinu mnogo čega,
I ništa gorče mi ne bi od moljenja nekog.
Čuvaj se od loše pomisli mu'minu,
Jer je loša pomisao začetak neprijateljstva.
Ovakva misao nije dozvoljena - halal,
Ona nastaje iz zle i tajne namjere.

Pjesnik Ebu Tajjib El-Mutenebi — pjeva:

Kad čovjek pogorša svoj rad i misao mu lošom postaje,
Te smatra tačnim ono što je uobičajio obraziljom,
Sukobi se s prijateljima riječima svojih neprijatelja,
Zbog crne sumnje živi u tamnoj noći.

Nekim sam citirao:

Bježi od zla i ne uvećavaj ga,
Kog dobrom obdariš, povećaj ga,
Dosta ti je svake spletke od neprijatelja,
Ako neprijatelj spletkari ti ne uzvraćaj.

Šejh el-Amidi Ebu-l-Feth el-Bisti je, sam, citirao ove stihove:

Pametan se teško spašava neznalice,
Koji ga opsjeda i tereti podvalom i nepravdom,
Nek odgovori mirom, na njegov rat,
I nek na njegove riječi odgovara šutnjom.

X POGLAVLJE

Iskorištavanje mogučnosti

Onaj koji traži znanje, treba da koristi svaki tren za sticanje nauke. Jedan od načina - korišćenja - je da ima pribor za pisanje, uzase i da ono što čuje korisno, zabilježi. Rečeno je: "Što se pamti izčezne, a što je zapisano ostaje."

Dalje se veli: "Znanje je ono što je usmeno, jer ljudi pamte najbolje od onog što čuju i govore najljepše od onog što upamte."

Čuo sam šejha, imama, profesora i književnika el-Edib el-Muhtara, da kaže: "Hilal b. Jesar veli: 'Čuo sam Vjerovjesnika ﷺ gdje svojim drugovima - ashabima, govori o nauci i mudrosti - hikma, pa rekoh: 'Božiji Poslaniče, ponovi to i meni što si njima kazao.' ***'Imaš li pribor za pisanje,'*** upita me. 'Nemam ga,' odgovorih. Tada Vjerovjesnik, ﷺ, reče: ***'Hilale, ne rastavljaj se od pribora za pisanje, jer u njemu i u onim koji ga upotrebljavaju ima hajra (koristi) sve do Sudnjeg dana'***.»

Sadru-š-Šeria Husamuddin je savjetovao sina Šemsu-d-dina da svakim danom napamet nauči nešto iz nauke i mudrosti, jer će vremenom, to malo, postati puno.

'Issam b. Jusuf je kupio pero za dinar, da bi odmah zapisivao što čuje. Život je kratak, a znanja je mnogo. Niko ne bi smio gubiti vrijeme i sate uzalud. Treba koristiti i noći i slobodno vrijeme.

Priča se da je Jahja b. Mu'az er-Razi rekao: "Noć je duga i ne krati je svojim spavanjem. Dan je svjetao i ne pomućuj ga svojim grijesima."

Učenik treba da koristi prisustvo starijih osoba, jer je Allahov Poslanik, ﷺ, rekao: *"Bereket je sa vašim starijim!"* Od njih se treba koristiti, jer što promakne od nauke ne nadoknađuje se lahko. Za ovo kaže naš profesor, Šejhu-l-islam, u

svom djelu *«Mešihat»*, koliko sam velikih, učenih i dobrih profesora sreo, a da ih nisam u nauci iskoristio, zato se sad kajem.

U vezi ovog citiram stih:

Štete li velike od propuštenih susreta,

Ne stiže se ono što umakne i nestane.

Ali b. Ebi Talib, Uzvišeni Allah bio s njim zadovoljan, kaže: "Ako nešto počneš ustraj u njemu, jer dosta je štete i poniženja u suprostavljanju Allahovu znanju, čuvaj se od toga, danju i noću."

Neizbježno je da će onaj ko traži znanje, na tom putu doživljavati teškoće i poniženja.

Laskanje je kao svojstvo, islamom pokuđeno, osim pri traženju nauke. Ponekad je potrebno polaskati profesoru, kolegama i drugim samo s ciljem korišćenja njihovim znanjem.

Rečeno je:

Znanje je ponos i nema poniženja u njemu,

a ne postiže se osim poniznošću

u kojoj nestaje ponosa.

Ovo uniženje vodi vječnom ponosu.

Neko je rekao:

Vidim da ti duša želi biti moćna,

Nećeš postići moć dok je ne uniziš.

XI POGLAVLJE

Pobožnost u vrijeme sticanja znanja

U vezi ovog, neki, prenose hadis Allahova Poslanika a.s. da je rekao: ***"Ko u vrijeme sticanja svog obrazovanja ne bude pobožan, Uzvišeni Allah ga unesreći sa jednom od tri stvari:***

- ***da umre mlad,***
- ***da život provede u pustom kraju, među svijetom koji ga ne shvata,***
- ***da postane sluga vladaru."***

Koliko onaj koji traži znanje i nauku bude pobožniji, to će mu znanje biti korisnije, učenje lakše, a koristi obrazovanja raznovrsnije. Dobro je da učenik izbjegava uzimanje jela u čaršiji, ako to može, jer hrana u čaršiji može biti nečista, a i daleko od spomena Allaha, ﷻ, u vrijeme spravljanja i bliska gafletu (nemaru). Ovo radi toga što na tu čaršijsku hranu padaju gladni pogledi sirotinje. U nemogućnosti da je kupe, nanosi im se nepravda i bol i zbog toga sa te hrane i jela nestaje berićeta.

Priča se za šejha, imama Muhammed b. Fadla, Allah mu se smilovao da u vrijeme studija nije jeo hrane iz čaršije. Otac mu je stanovao u obližnjem selu i donosio mu je hranu. Dolazio bi mu petkom. Jednog dana je ušao u sinovu sobu i vidio kod njeg hljeb iz čaršije. Naljutio se i nije htio odmah progovoriti sa sinom. Sin mu se izvinuo i rekao: "Hljeb je, mimo moje volje, kupio moj kolega." Na to mu otac reče: "Da si se čuvao i bio pobožan, kolega te ne bi uvukao u to."

Ovako je ranija ulema bila pobožna, radi čega su i uspijevali u nauci i njenom širenju, a ime im ostaje do Sudnjeg dana. Jedan vrlo pobožan fekih ovako savjetovaše nekog učenika: "Izbjegavaj ogovaranje i sijela gdje se mnogo priča, jer onaj ko puno govori potkrada ti život i troši vrijeme."

U pobožnost učenika spada i izbjegavanje besposličara, pokvarenjaka i grješnika. Treba nastojati da se bude u društvu dobrih ljudi, jer druženje sa ovakvima pomaže stabilnosti, a ne prevrtljivosti karaktera. Lijepo je da u vrijeme učenja sjedi okrenut prema kibli – strani Mekke i da u životu prihvata sunnet - život i rad Muhammeda, ﷺ.

Treba da se koristi hajir-dovom dobrih ljudi i čuva kletve mazluma - onih kojim je nepravda nanijeta.

Priča se da su dva čovjeka krenula u tuđinu tražeći znanje. Bili su kolege po struci. Nakon izvjesnog vremena obojica su se vratila u svoj kraj. Jedan je uspio u nauci. Postao je fekih a drugi nije. Učeni ljudi tog kraja razmišljali su o ovom slučaju i raspitivali se za njihov život, rad, druženje i sjedenje. Obaviješteni su da se onaj, koji je uspio u nauci fikha, u vrijeme učenja okretao licem prema kibli, a drugi joj je okretao leđa. Na koncu su zaključili da je onaj, koji je uspio u nauci fikha, bio potpomognut bereketom upravljanja sebe i misli prema kibli - Kabi, jer je to sunnet pri sjedenju u svakoj prilici, osim ako je čovjek prisiljen drukčije. Isto je i sa dovom - molbom pobožnih i dobrih ljudi, kojih se uvijek nađe u mjestu. Izgleda da je neki od ovih pobožnjaka, noću, uputio dovu Allahu dž.š. za pomenutog učenika, što je bilo primljeno.

Učenik ne treba da se oglušuje o lijepo ponašanje, odgoj i sunnet. Onaj ko omalovaži moral lišen je sunneta, a onaj ko potcijeni sunnet biva lišen farza, a onaj ko zapostavi farz, lišen je nagrade - Ahireta. Neki vele da je ovo hadis Allahova Poslanika, ﷺ.

Da bi imao olakšanje u učenju i osigurao bolji uspjeh, lijepo je da učenik skrušeno obavlja svoj namaz, pa i nafilu - neobavezan namaz da klanja.

Citiram stihove učenog i pobožnog šejha el-Hadždžadž Nedžmuddin Omer b. Nesefije:

Čuvaj zapovjedi i zabrane,

U namazu ustrajan budi,

Trudi se i traži znanosti šeri'ata
Radeći dobro postaćeš fekih i hafiz,
Moli Boga da ti sačuva naučeno,
Želi od Njeg dobro, jer Allah je najbolji zaštitnik.

Rekao je i ovo:

Budite poslušni Bogu i Njegovom Poslaniku,
Uporno radite i ne lijenite se,
Vratićete se svome Gospodaru,
Ne spavajte, jer odabranici, noću, malo spavaju.

Učenik treba uvijek uza se imati svoju svesku i potrebnu literaturu, da bi je u svakoj prilici koristio.

Rečeno je:

Ko nema deftera u rukavu,
Mudrost mu ne ostaje u srcu.

U svesci treba imati uvijek dovoljno prazna prostora kako bi imao gdje zabilježiti ono što od ljudi čuje.

XII POGLAVLJE

Dobro pamçenje i zaborav

Faktori koji pospješuju dobro pamćenje su:

- uporan rad,
- ustrajnost,
- umjerena ishrana,
- dobrovoljni noćni namazi — nafila, i
- učenje Kur'ana sa razumijevanjem.

Kaže se da ništa tako ne razvija pamćenje kao učenje Kur'ana gledajući. U ovom smislu su i riječi Allahova Poslanika ﷺ: ***"Među posebno vrijedna djela mog ummeta je učenje Kur'ana gledajući."***

Šeddad b. Hakem je u snu vidio nekog svog prijatelja nakon njegove smrti i upitao ga: "Šta ti je tamo najkorisnije?" – "Učenje Kur'ana gledajući", odgovori mu ovaj.

Lijepo je da učenik pri uzimanju knjige prouči ovo: "U ime Allaha, neka je svaka slava i hvala Allahu. Allah je najveći. Nema moći i snage osim Allaha, Velikog, Moćnog i Silnog. Hvala Mu onoliko puta koliko je slova napisano i koliko će se za sva buduća vremena napisati."

Kad nešto napiše učenik treba reći: "Vjerujem Allaha, Jednog, Istinitog. On je bez druga, osim Njega druga sva božanstva odbacujem."

Potrebno je da često donese i salavat na Vjerovjesnika, ﷺ, jer je on Allahova opomena svemu svijetu.

Rečeno je:

Potužih se Veki'u na loše pamćenje,

Savjetova me da napustim grijehe.

Dobro pamćenje je Allahov dar,
A Njegov dar ne daje se griješniku.

Dobrom pamćenju pomažu i ova sredstva:

- upotreba misvaka,
- pijenje meda,
- jedenje tamjana sa šećerom,
- uzimanje crvene grožđice na tašte.

Osim toga što ova sredstva pomažu pamćenju, ona su lijek od mnogih bolesti i slabosti. Sve što umanjuje balgam - sluz i tekućine, uvećava pamćenje, a sve što ih povećava, uzrokuje zaboravljanje.

Među uzročnike brzog zaboravljanja spada:

- neposlušnost Allahu,
- mnogi grijesi,
- brige,
- tuga i sjeta,
- prezaposlenost,
- mnoge veze sa svijetom.

Već smo kazali da pametan čovjek ne pridaje velike važnosti ovosvjetskim dunjaluk stvarima, jer mu one više štete nego koriste. Ovosvjetske brige pomračuju srce - dušu, a onosvjetske unose nur - svjetlo u srce. Ovo se najbolje osjeti u namazu.

Dok ovosvjetska briga čovjeku uskraćuje hajr - dobro, dotle mu ga briga za ahiretom donosi.

Skrušeno obavljanje namaza i rad na sticanju znanja odbijaju brigu i tugu. O ovom reče šejh i imam Nasr b. Hasan el Marginani stihove:

Pomozi se Nasir b. Hasane,
Svim znanjem koje se stiče,
to je ono što tugu odganja,
Sve drugo je lažno i nepouzdano.

Cijenjeni imam, šejh Nedžmuddin Omer b. Muhammed en-Nesefi, ovako pjeva jednoj djevojci:

Selam onoj koja me očara ljepotom,
Svojim pogledom i blijeskom obraza,
Zarobi me i privuče divna djevojka,
Um mi je stao pred opisom njene ljepote,
Ostavi me i oprosti, rekoh joj,
Zauzet sam sticanjem i otkrićem znanja.
Preda mnom je traženje znanja, dobra i pobožnosti,
I nemam potrebe za pjesmom pjevačica i poznanstva s njima.

XIII POGLAVLJE

Šta pospješuje opskrbu (rizq), a šta je umanjuje, kao i to šta produžuje, a šta krati život

Učeniku je potrebna hrana i poznavanje onog čime se ona uvećava, kao i to šta čuva život i zdravlje kako bi se potpuno mogao predati nauci. O ovom je dosta napisano i nešto od toga ću ukratko navesti.

Allahov Poslanik, ﷺ, je rekao: ***"Sudbinu (qader) odbija samo dova, a život se produžava dobročinstvom. Čovjeku ponekad biva opskrba uskraćena radi grijeha kojeg uradi."***

Ovim hadisom je potvrđeno da opskrba biva uskraćena grijehom koji se počini. Naročito laž može biti uzrokom siromaštva. O ovom ima i poseban hadis.

Spavanje u zoru, također, ugrožava opskrbu (rizq). Pretjerano spavanje uzrok je mnogom siromaštvu, pa i siromaštvu znanja i nauke.

Neko je rekao:

Veselje svijeta je u lijepom odijevanju,

A uvećanje znanja u napuštanju spavanja.

Drugi kaže:

Nije li šteta da noći prolaze beskorisno,

i ubrajaju se u život.

Stih:

O ti, ustani noću, možda ćeš biti upućen,

Dokle ćeš noću spavati, a život prolazi.

Ono što donosi siromaštvo moglo bi biti i ovo:

- Spavanje i mokrenje go, uzimanje hrane džunub,
- nečist,
- jedenje oslonjen na stranu,
- nipodaštavanje hrane koja padne sa stola,
- hod ispred starijih,
- pozivanje roditelja samo njihovim imenom,
- čačkanje zuba bilo kakvim predmetom,
- pranje ruku glinom ili prašinom,
- sjedenje na pragu vrata,
- oslanjanje na krilo vrata,
- uzimanje abdesta u klozetu,
- šivanje odjeće na sebi,
- brisanje lica odjećom, (???)
- ostavljanje paučine u kući,
- izigravanje sa namazom,
- ubrzavanje izlaska iz džamije poslije sabah-namaza,
- rani odlazak u čaršiju (pijacu) i spor povratak iz nje,
- proklinjanje djeteta,
- ostavljanje neopranog posuđa,
- gašenje svjetiljke puhanjem.

Ovo smo saznali putem tradicije — eser.

U uzroke siromaštva moglo bi se spomenuti i ovo: pisanje slomljenim perom, češljanje krnjavim češljem, napuštanje dove za dobro roditelja, pravljenje ahmedije sjedeći, oblačenje hlača stojeći.

Svemu ovom se može dodati i:

- škrtost,

- rasipništvo,
- ljenost,
- nemoć,
- nemarnost i sporost u izvršavanju poslova.

Allahov Poslanik, ﷺ, je rekao: ***"Molite za opskrbu*** *(nafaku-rizq)* ***sadakom i ranjenjem."*** Rano ustajanje je berićet u svemu, a posebno u sticanju opskrbe za život. Lijepo pisanje je jedno od ključeva opskrbe (rizqa).

Veselo lice i lijepa riječ muslimanu pospješuju nafaku.

Prenosi se od Hasan b. Alije, Allah bio zadovoljan s njima, da je rekao: "Metenje ispred svoje kuće i pranje posuđa pomaže bogaćenju."

Obavljanje namaza: skrušeno, s poštovanjem, pravilno uz nastojanje da se svi vadžibi i sunneti namaza dosljedno izvrše, jedan je od važnih uzroka da neko dolazi do bolje opskrbe.

Za opskrbu pomaže i obavljanje «duha-namaza», zatim učenje sura: el-Waki'a, naročito noću u vrijeme spavanja, el-Mulk, Muzemmil, el-Leyl, eš-Šerh, te dolazak u džamiju prije ezana, ustrajnost u čistoći, klanjanje sabahskog sunneta i vitr namaza kod kuće.

Poslije vitr-namaza ne treba pričati o ovosvjetskim stvarima. Inače nije lijepo da se govori o besposlicama koje su beskorisne za vjeru i ovaj svijet.

Rečeno je: "Ko se bude bavio onim što ga se ne tiče, maši ga ono što ga se tiče."

Bezer Džemher - ministar perzijskog cara Enušir vana je rekao: "Ako vidiš čovjeka da puno priča, budi siguran da nije normalan."

Ali b. Ebi Talib, Allah s njim bio zadovoljan, reče: "Kad čovjeku sazrije pamet, umanji se priča."

O ovom pisac napisa stihove:

Kad čovjek umno sazrije, umanji govor.
Budi uvjeren u glupost nekoga, ako je brbljivac.
Govor je ukras, a šutnja spas.
Ako pričaš ne pretjeraj u tome.
Za šutnju se nisam pokajao ni jednom,
ali sam se za priču pokajao više puta.

Opskrbu učenika uvećava i to da se svakog dana, u rađanje zore do vremena namaza, izgovori stotinu puta: "Neka je svaka hvala i slava Allahu Moćnom. Hvala Allahu. Od Njeg molim oprosta i Njemu se kajem."

Zatim da izgovori jutrom i večerom, svakog dana, stotinu puta:
"Samo je Allah Bog, Svemoćni Vladar, Jasna Istina."

Poslije sabah i akšam namaza je potrebno da kaže 33 puta:
"Hvala Allahu, svaka slava Allahu, samo je Allah Bog, Allah je najveći."

Lijepo je da sedamdeset puta, poslije sabah namaza, izgovori:

"Uzvišeni Bože, od Tebe oprost molim."

Više puta može proučiti slijedeće, donoseći pri tome i salavat na Vjerovjesnika a.s.:

"Nema druge moći i snage do Allaha, Uzvišenog i Moćnog."

Petkom je lijepo da uči dovu:
"Bože moj, Svojim halalom me zaštiti od harama. Učini da mi Tvoja dobrota bude dovoljna i da se nikom osim Tebe ne obraćam."

Inače, slijedeće riječi zahvale Allahu dž.š. treba danju i noću upućivati:

Ti si Allah, Moćni, Mudri,

Ti si Allah, Svemoćni Vladar,

Ti si Allah, Milostivi, Plemeniti,

Ti si Allah, Stvoritelj, po čijoj se volji zbiva dobro i zlo,

Ti si Stvoritelj dženneta i džehennema,

Ti si onaj koji zna dokučivo i nedokučivo čovjeku,

Ti si onaj koji zna tajno i skriveno,

Ti si Allahu, Velik, Uzvišen,

Ti si Allahu, Stvoritelj svega, kome se sve vraća,

Ti si Allahu, Jedini kome se odgovara Sudnjega dana,

Ti jesi i ostaješ zauvjek Allah, osim koga drugog Boga nema,

Ti si Allah, Ti si Jedini, Ti si utočište svakom,

Nisi rodio i rođen Nisi i niko Ti ravan nije,

Nema drugog Boga osim Allaha,

Ti si Milostiv i Samilosan,

Samo si Ti Bog, Svemoćni Vladar,

Ti si Onaj koji je bez nedostatka,

Onaj koji svakog obezbjeđuje,

Onaj koji nad svim bdi, Silni, Uzvišeni, Gordi,

Nema drugog Boga, osim Allaha,

Ti si Tvorac, Onaj koji iz ničega stvara,

Onaj koji svemu daje oblik,

Ti imaš najljepša imena. Tebe hvale oni na nebesima i zemlji,

Ti Si Silni i Mudri«.

Ljudski život produžava:

- činjenje dobra,
- neuznemirivanje - ezijjet drugog,
- uvažavanje i poštivanje starijih osoba i rođaka.

Kad omrkne i osvane, učenik treba izgovarati i ovo, tri puta:

"Svaka slava pripada Allahu, mjerom Njegove vage, znanja, zadovoljstva i težinom Njegova 'Arša. Hvala Allahu, u težini Njegove vage (mizan), znanja, zadovoljstva i 'Arša. Nema drugog Boga osim Allaha. Allah je najveći!"

Nije dobro da učenik (talibu-l-ilm) siječe sirovo drveće (zelenilo) osim iz nužde. Abdestu i namazu učenik će pristupiti sa dužnim poštovanjem. Kod odlaska na hadždž nastojat će zajedno obaviti i hadždž i 'umru. Potrebno je da pazi i na svoje zdravlje. To će uspješno učiniti ako nauči nešto iz medicine. U ovom će mu dobro doći medicinsko djelo zvano «*Et-Tibbu-n-Nebevijj*» (Vjerovjesnikova medicina). Djelo je napisao Ebu-l-'Abbas el-Mustagfiri, a može ga naći ko god ga bude tražio.

Allahov salat i selam na Muhammeda i sve ostale Allahove poslanike, njihove drugove i one koji ih slijede.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 3

UVOD 5

I POGLAVLJE
SUŠTINA ZNANJA I FIKHA (PRAVA)..... 7

II POGLAVLJE
CILJ ODGOJA I OBRAZOVANJA..... 11

III POGLAVLJE
IZBOR ZNANOSTI, PROFESORA,
KOLEGE I ODLUČNOST U NAUCI..... 15

IV POGLAVLJE
CIJENJENJE NAUKE I ONIH KOJI SE NJOME BAVE..... 19

V POGLAVLJE
OZBILJAN RAD, NAPOR I INTERESOVANJE 25

VI POGLAVLJE
POČETAK UČENJA - STUDIJA,
INTENZITET I RASPORED..... 33

VII POGLAVLJE
AKTIVAN OSLONAC NA ALLAHA, ﷻ - (ET-TEVEKKUL)..... 41

VIII POGLAVLJE
VRIJEME STICANJA ZNANJA..... 45

X POGLAVLJE
SAMILOST I SAVJET..... 47

X POGLAVLJE
ISKORIŠTAVANJE MOGUĆNOSTI..... 51

XI POGLAVLJE
POBOŽNOST U VRIJEME STICANJA ZNANJA..... 53

XII POGLAVLJE
DOBRO PAMĆENJE I ZABORAV..... 57

XIII POGLAVLJE
ŠTA POSPJEŠUJE OPSKRBU (RIZQ), A ŠTA JE UMANJUJE,
KAO I TO ŠTA PRODUŽUJE, A ŠTA SKRAĆUJE ŽIVOT..... 61